

3. Кондрашова Л.В. Высшая педагогическая школа и Болонский процесс: реалии и перспективы / Л. В. Кондрашова. – Кривой Рог : КГПУ, 2006. – С.338–344.

УДК 378.147:[378.124:371.212]

ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

Стукало О. А., викладач

Дніпропетровський державний аграрний університет

У статті розглядаються шляхи покращення педагогічної взаємодії викладача та студента на заняттях з іноземної мови. Зроблена спроба аналізу загальних проблем та недоліків на заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: викладач ВНЗ, педагогічна взаємодія, спілкування, навчальний процес, мотивація.

Стукало Е.А. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ И СТУДЕНТА НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ: КОММУНИКАТИВНЫЙ АСПЕКТ / Днепропетровский государственный аграрный университет, Украина.

В статье рассматриваются пути улучшения педагогического взаимодействия преподавателя и студента на занятиях по иностранному языку. Сделана попытка анализа общих проблем и недостатков на занятиях по иностранному языку.

Ключевые слова: преподаватель вуза, педагогическое взаимодействие, общение, учебный процесс, мотивация.

Helen Stukalo. TEACHER AND STUDENT INTERACTION ON THE FOREIGN LANGUAGE LESSONS. / Dnipropetrovsk State Agrarian University, Ukraine.

The ways of improving of the pedagogical interaction between teacher and student on the foreign language lesson are considered in the article. The attempt to analyze the common problems and shortcomings on the foreign language lessons is made.

Key words: teacher of a higher educational establishment, pedagogical interaction, communication, educational process, motivation.

Педагогічний процес є одним із видів взаємодії суб'єктів. Взаємодія характеризується, насамперед, тим, що ті, хто взаємодіє, взаємно впливають один на одного – усвідомлено й несвідомо, вербально і невербально. Викладач здійснює на своїх студентів не тільки навчальний вплив, він також впливає на них своєю особистістю, духовністю, емоційністю, отримуючи від них відповідний відгук, пов'язаний з їхніми індивідуально-особистісними особливостями й емоційним станом у певний момент.

Взаємодія викладача та студента у вивченні іноземної мови – це складний і багатогранний процес, що базується на співпраці та взаємовпливі на заняттях. Засвоєння іноземної мови – це, перш за все, активний розвиток таких складових розумової діяльності, як пам'ять, увага, уява, мислення та сприймання, що безпосередньо пов'язані із соціалізацією особистості. Тісне співробітництво та взаєморозуміння викладача зі студентом спонукають його до навчання і кращого засвоєння матеріалу й водночас сприяють оптимальному розвитку особистості. Спостереження за ходом навчального процесу засвідчує існування ряду проблем, що гальмують роботу суб'єктів навчання. Це негативно позначається на знаннях студентів з іноземної мови та їх ставленні до навчання.

На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічних наук вчені (С.У.Гончаренко, І.А. Зимня, С.Ю. Ніколаєва та ін.) запропонували низку методів та засобів щодо покращення педагогічної взаємодії, які, на жаль, не так часто використовуються на практиці в навчальних закладах, у результаті чого викладач не може розв'язати деякі навчальні проблеми. Це може призводити до неефективного засвоєння матеріалу студентами та небажання вивчати іноземну мову.

Мета статті – розглянути проблеми й недоліки в організації та проведенні сучасних занять з іноземної мови, а також шляхи покращення взаємодії викладача і студента.

Дослідники (І. А. Зимня, М. В. Савчин) визначають педагогічну взаємодію як процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, який породжує їх взаємозалежність і зв'язок.

Взаємодію слід розглядати як форму організації діяльності людей. Специфіка спільної діяльності, у порівнянні з індивідуальною полягає у виникненні «сукупного» групового суб'єкта. Для спільної діяльності характерна структурованість дій окремих суб'єктів, спеціалізація. Вона виникає не стихійно, а під впливом управління та координації індивідуальних дій за логікою діяльності, конкретних умов [2].

Взаємодія завжди має мету. Це може бути вплив на іншого, щоб він виконав доручення чи зрозумів те, чого досі не розумів, спроба змінити переконання, наміри тощо. Міжособистісна взаємодія розглядається як реалізація взаємозв'язків і взаємовпливів у процесі спілкування та їх спільної діяльності.

Спілкування – складова частина кожного акту педагогічної діяльності. Під педагогічним спілкуванням ми розуміємо систему взаємодії викладача і студентів, змістом якого є обмін інформацією, здійснення навчально-виховного впливу, організація стосунків, а також показ викладачем своєї особистості студентам і сприймання ним студента. Спілкування становить основу професійної діяльності викладача, адже основні форми навчальної роботи проходять в умовах спілкування, змістом якого виступають, як уже зазначалося, обмін інформацією, організація викладачем взаємодії та взаєморозуміння зі студентами за допомогою різноманітних комунікативних засобів.

Організовуючи життєдіяльність вихованців, спрямовуючи їхню поведінку в певному напрямку, створюючи умови для розвитку мотивації навчання, дбаючи про засвоєння ними соціального досвіду, педагог вступає в безпосередній контакт, взаємодію зі студентами. У процесі спілкування мають місце міжособистісні взаємовпливи, які відбуваються як у вербальній, так і невербальній формі. Така взаємодія неможлива без оптимального обміну інформацією. Значне місце у цьому процесі має взаємопізнання викладача і студента. Від того, яким сприймає викладач студента і навпаки, значною мірою залежить зміст і форма його висловлювань та дій, а, головне, їх результат.

Педагогічне спілкування, поєднуючи в собі характеристики професійного і особистісного, є одним з найбільш складних і універсальних за своєю структурою, функціями, цілями, засобами. Воно є тим явищем, яке поєднує в собі різноманітні і суперечливі види, типи, форми, рівні спілкування: формальне і неформальне, публічне і інтимне, індивідуальне і групове, батьківське і соціально-директивне, емпатійне, наукове і буденне, творче і маніпулятивне, логічне й емоційне, конкурентне й кооперативне, конфліктне і діалогічне тощо.

Таким чином, педагогічне спілкування розглядається як динамічний, в основному, дворівневий, багатоплановий соціально-психологічний процес взаємодії між викладачем і студентом або групою студентів, зміст і форма якого детерміновані специфічними завданнями розвитку, навчання і виховання студентів, предметом і змістом педагогічного процесу в цілому, індивідуальними, індивідними, особистісними і суб'єктивними властивостями викладача і студентів, а також інструментально (засоби і способи спілкування) [3].

Для спільної діяльності важливе значення має система міжособистісних стосунків, що складаються в ній: особливості цілепокладання, взаємного спонукання, взаємного оцінювання, контролювання та корегування. Так, наприклад, викладач повинен приділяти увагу початковому етапу організації спільної діяльності. Студенти самі повинні ставити мету, організувати діяльність, призначати керівників, виконавців окремих функцій та ролей. Таким чином, у процесі самої діяльності педагог опосередковано керує міжособистісними стосунками, взаємним оцінюванням та взаємним спонуканням студентів.

Повнота і глибина пізнання студента зумовлюється професійною спрямованістю особистості викладача. Мотиви педагогічної діяльності є показником захопленості викладача своєю професією. Провідними мотивами виступають ті, що спонукають до діяльності, орієнтованої на забезпечення особистісного розвитку всіх студентів. Виражена орієнтація на інтереси, потреби студентів, на їх особистісний розвиток викликає в педагога ініціативу, самостійність, його відповідальність за результати педагогічних впливів, а значить – активне втручання в хід навчального процесу. Чим ближче викладач до студента, тим досконаліша їхня педагогічна взаємодія.

Провідна роль у здійсненні навчально-виховного процесу в навчальному закладі завжди належала і належить викладачеві. Педагог виступає як ініціатор цього процесу, організовує його та керує ним. Для нього важливо бути не просто зрозумілим для студентів, йому необхідно продовжити себе в них. Тому педагогічне спілкування повинно здійснюватися не лише на рівні значень, але й на рівні особистісного смислу знань. Педагог має досконало володіти мовою як системою слів, що мають певне значення, логічно виражати належність певних об'єктів до предметного світу (особливо це стосується викладача іноземної мови, який оперує принаймні двома мовами). Використання і розвиток мови не обмежується формуванням значень. Окрім загальноприйнятої системи значень, різні факти свідомості мають різний особистісний смисл, особливу значущість для кожного індивідуально, і тому далеко не завжди у всіх людей співпадають. Коли викладач іноземної мови вживає те чи інше слово або вводить те чи інше поняття, то і він, і студенти повинні мати на увазі одне й те ж явище. Тоді в них виникає порозуміння. Подолання смислових бар'єрів можливе, якщо педагог бере до уваги психологію вихованців, враховує їхні інтереси та переконання, вікові особливості, досвід, правильно приписує їм очікування стосовно навчальної діяльності, зважає на перспективи і труднощі студента у вивченні іноземної мови.

Навчальний процес на уроці іноземної мови повинен базуватись на індивідуальному підході викладача до кожного студента. Такий підхід до вихованців слід розглядати як цілеспрямовану діяльність викладача-філолога з навчання іноземної мови й виховання культури та манери спілкування кожної

особистості в умовах спільної роботи з аудиторією. Реалізація індивідуального підходу до студентів у навчальному процесі вимагає від викладача знання вікових та індивідуальних психофізіологічних, психологічних, особистісних відмінностей студентів. При цьому треба постійно мати на увазі, що педагог повинен не тільки пристосовувати навчання іноземної мови (зрештою, як і будь-якого предмету) до індивідуальних особливостей студентів, а й розвивати їх, що сприяє підвищенню ефективності і результативності її вивчення.

Навчальний процес з іноземної мови в навчальному закладі це, перш за все, спільна діяльність викладача та студентів, де студент є суб'єктом навчання та спілкування нарівні з викладачем. Вступаючи в стосунки співробітництва, педагог орієнтується не на функції молодої людини як студента (згідно з яким він повинен виконати вправу, вивчити правила, прочитати текст і т.п.), а на його особистість та перспективи його розвитку. Від поведінки педагога буде залежати, чи відчує себе студент партнером у спілкуванні з ним. Викладач повинен говорити природно, невимушено, звертаючи увагу на реакцію співрозмовника. При спілкуванні він повинен враховувати інтереси співрозмовника, стежити за виразністю своєї інтонації, жестів, міміки, за тим, як він рухається, стоїть, сидить. Викладач повинен завжди бути доброзичливим, студент повинен відчувати, що його інтереси – це інтереси викладача. Доброзичливість повністю виключає на занятті роздратованість, грубість, окрик.

Навчання іноземної мови як навчання спілкування вимагає від викладача таких якостей, які забезпечили б реалізацію цілей навчання та їх ефективність. Педагог є джерелом інформації, лідером колективу, взірцем морально-етичних норм поведінки, моделлю майбутньої мовленнєвої діяльності, організатором психологічного клімату і керівником взаємовідносин у студентському колективі.

Сучасний педагог-філолог як особистість характеризується такими якостями:

- широкою освіченістю, загальною культурою, інтелігентністю, високорозвиненою моральною свідомістю, почуттям відповідальності за свою працю;
- тактом, здатністю формувати всебічно розвинену, творчу особистість студента;
- глибокими знаннями предмета і професійним мисленням, що дає змогу розуміти суть педагогічних та психологічних явищ та приймати оптимальні рішення стосовно питань навчання іноземної мови, умінням творчо використовувати передовий педагогічний досвід, індивідуальним стилем роботи;
- потягом до самоосвіти та самовдосконалення.

Професійна підготовка викладача іноземної мови включає в себе володіння іноземною мовою як засобом усної та писемної комунікації в усіх сферах спілкування, а також як засобом педагогічної діяльності в різних умовах з урахуванням цілей навчання, особливостей мовної підготовки студентів.

Педагог повинен мати загальнолінгвістичні знання про мову як суспільне явище, про її зв'язок з мисленням, культурою, про систему на рівні мови, сучасні напрями в лінгвістичній науці та вміти використовувати їх у процесі навчання іноземної мови, володіти знаннями та вміннями з психології та методики, мати належну культурно-естетичну підготовку. Остання передбачає знання світової культури, в тому числі знання культури свого народу і культури народу тієї країни, мова якої вивчається, володіння вмінням виконувати функції культурного посередника між двома народами. Усі ці знання та вміння забезпечують виконання основних функцій викладача іноземної мови: комунікативно-навчальну, виховну, гностичну, конструктивно-плануючу, організаторську.

Засвоєння навчального предмета (наприклад, іноземної мови) розглядається як задоволення певних навчально-виховних потреб студента. Докладаючи зусиль, він переборює бар'єр незнання і йде від нього до знання, до володіння. Таким чином, навчально-виховні потреби студента трактуються як особисті, задоволення яких є, насамперед, його власною справою. Виконання навчального завдання – усного чи письмового – є не що інше, як перебудова предмета. Здійснюючи її, студент крок за кроком змінює і самого себе. Так відбувається перетворення соціального досвіду (володіння іноземною мовою) в особистісний досвід студента.

Майже всі студенти бажають оволодіти іншомовним мовленням. Але одного бажання мало. Цей процес передбачає подолання різноманітних труднощів, що затримує досягнення мети. Як результат – зниження мотивації, зникнення активності, послаблення волі, спрямованої на оволодіння іноземною мовою, погіршення загальної успішності тощо. Розглядаючи мотивацію як важливу складову процесу оволодіння іншомовним мовленням, слід пам'ятати, що мотивація відноситься до суб'єктивних якостей студента, вона визначається його особистими спонуканнями, пристрастями і потребами. Це спричиняє труднощі щодо формування мотивації. Педагог може вплинути на неї лише опосередковано, створюючи передумови, на основі яких у студентів виникає особиста зацікавленість у роботі. Для цього викладачеві необхідно бути обізнаним з мотивами діяльності студентів, бути здатним поставити себе на їх місце.

Серед основних видів мотивації оволодіння іноземною мовою розрізняють зовнішню і внутрішню мотивації. Зовнішня мотивація знаходиться під впливом потреб суспільства і має два підвиди: вузькоособисту і широку соціальну.

Внутрішня мотивація зумовлена характером самої діяльності і її основним підвидом вважається мотивація успішності. Як зовнішня, так і внутрішня мотивації можуть носити позитивний і негативний характер. Мотивація внутрішня поділяється також на комунікативну (бажання студентів спілкуватися іноземною мовою в усній та письмовій формах), лінгвопізнавальну (позитивне ставлення до самої мовної матерії, до оволодіння мовним матеріалом) та інструментальну (позитивне сприймання студентами певних форм роботи). Саме від викладача іноземної мови залежить, чи будуть ці види і підвиди мотивації перетворені в реальну рушійну силу процесу оволодіння іншомовним мовленням протягом усіх років навчання в навчальному закладі.

Особистості викладача та студента на заняттях з іноземної мови повинні максимально взаємодіяти, ефективно впливати один на одного та плідно співпрацювати, що є джерелом оволодіння необхідними знаннями, вміннями та навичками мови що вивчається.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: практ. посіб. / Н.П. Волкова. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – 128 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 331 с.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология: учебник для вузов / И.А. Зимняя. – М. : Логос, 2000. – 315 с.
4. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / А.І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
5. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / [під ред. С.Ю. Ніколаєвої]. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.
6. Педагогічна майстерність / [за ред. І.А.Зазюна]. – К. : Вища школа, 1997. – 256 с.
7. Савчин М.В. Педагогічна психологія / М. В. Савчин. – Дрогобич : Відродження, 1998. – 208 с.
8. Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.А. Фоменко. – К. : Видавничий дім «Слово», 2005 – 216 с.